

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آغوه‌های تاریک کار معماری نوین

♦ شهناز سرودی

۱۳۹۵

سرشناسه	: سرودی، شهناز، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: الگوهای تدریس با معماری نوین/شهناز سرودی.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۱۱۰۴-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: تدریس
موضوع	: Teaching
موضوع	: تدریس اثربخش
موضوع	: Effective teaching
شلیبافه افزوده	: سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی. مؤسسه فرهنگی مدرسه برهان (انتشارات مدرسه)
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ۷ الف ۴ ص ۳/۲۵ LB1۰
رده بندی دیویی	: ۳۷۱/۱۰۲
شماره کتابخانه ملی	: ۴۲۵۵۶۰۳

الگوهای تدریس با معماری نوین

تألیف و تدوین: شهناز سرودی

مدیر هنری: شاهین خره غانی

چاپ اول: ۱۳۹۵

تیراژ چاپ اول: ۳۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی: رایانه نگار

چاپ و صحافی از: چاپ خجسته

قیمت: ۶۰۰۰۰ ریال

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۸-۱۱۰۴-۷

ISBN 978-964-08-1104-7

نشانی: تهران، خیابان سپهبد قری، ترسیده به پل
کریمخان زند، کوچه شهید محمود حقیقت طلب،
شماره ۸

تلفن: ۸۸۸۰۰۳۲۴-۹

دورنویس (فاکس): ۸۸۹۰۳۸۰۹

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی
وزارت آموزش و پرورش

۷	 سخنی با همکاران
۹	 پیش گفتار

بخش اول: روش‌ها

۱۴	 ♦ تعریف روش
۱۴	 ♦ تعریف تدریس
۱۵	 ♦ چهار ویژگی خاص در تعریف تدریس
۱۵	 ♦ روش تدریس
۱۵	 ♦ آشنایی با انواع روش‌های تدریس
۱۵	 الف. روش‌های تدریس کهن (مسیحی)
۱۵	 ۱. روش سقراطی
۱۶	 ۲. روش مکتب خانه‌ای
۱۶	 ب. روش‌های نوین تدریس
۱۶	 ۱. روش توضیحی
۱۷	 ۲. روش سخنرانی
۱۸	 عوامل مؤثر در سخنرانی
۱۹	 در چه مواردی می‌توان از روش سخنرانی استفاده نمود
۱۹	 محاسن روش سخنرانی
۲۰	 محدودیت‌های روش سخنرانی
۲۱	 ۳. روش اکتشافی
۲۳	 محاسن روش اکتشافی از دیدگاه برونر (Bruner)
۲۳	 ۴. روش حل مسئله
۲۴	 حل مسئله از طریق آزمایش و خطا
۲۴	 حل مسئله از طریق بینش و شناخت
۲۴	 حل مسئله به روش تحلیلی

- حل مسئله به روش دیویی ۲۴
۵. روش مباحثه‌ای ۲۵
- ۱- بحث کنترل شده توسط معلم ۲۵
- ۲- بحث آزاد ۲۶
- ۳- روش بحث گروهی ۲۶
- طرز قرار گرفتن شرکت کنندگان در بحث گروهی ۲۷
- اعضای شرکت کننده در یک بحث گروهی ۲۷
- محاسن بحث گروهی ۲۸
- محدودیت‌های بحث گروهی ۲۸
- روش پرسش و پاسخ ۲۸
- برخی از فنون پرسش و پاسخ ۲۹
۷. روش طرح کا، پروژه ۳۱
- فهرست موضوع پروژه‌های قابل اجرا توسط دانش‌آموزان ۳۲
- چند نکته، هم در زمینه واحد کار یا پروژه ۳۳
- پروژه یا واحد کار، کلاس درس ۳۴
۸. روش گروه‌های کوچک ۳۴
۹. روش یادگیری فردی ۳۵
۱۰. روش آزمایشی (روش اجرا کردن، یادگیری، وسیله‌ی عمل) ۳۵
- مواردی که آزمایش توسط معلم انجام می‌گیرد ۳۶
- چند رهنمود برای انجام آزمایش توسط معلم ۳۶
- چند رهنمود برای انجام آزمایش توسط دانش‌آموز ۳۷
- نمونه‌ای از یادداشت دانش‌آموز از انجام آزمایش ۳۸
۱۱. روش نمایشی (مدل، نمونه) ۳۹
- استفاده از مدل در روش نمایشی ۳۹
۱۲. روش گردش علمی ۴۰
- انواع گردش‌های علمی ۴۰
۱۳. روش بازی‌های تربیتی ۴۱
۱۴. روش فن تمرین ۴۱
- چند رهنمود برای اجرای فن تمرین ۴۱

۴۴	◆ تعریف الگو
۴۴	◆ تعریف الگوی تدریس
۴۵	◆ انواع الگوهای تدریس
۴۵	◆ خانواده اطلاعات پردازشی
۴۵	۱. الگوی دریافت مفاهیم
۴۷	خلاصه‌ی مراحل تدریس الگوی دریافت مفاهیم
۴۷	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی دریافت مفاهیم
۴۹	۲. الگوی تفکر استقرایی
۴۹	مراحل تدریس الگوی تفکر استقرایی
۵۰	خلاصه‌ی مراحل تدریس الگوی تفکر استقرایی
۵۰	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی تفکر استقرایی
۵۲	۳. الگوی کاوشگری علمی
۵۳	مراحل تدریس الگوی کاوشگری علمی
۵۳	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی کاوشگری علمی
۵۴	الگوی کاوشگری به شیوه‌ی علوم زیست شناختی
۵۵	نمودار خلاصه‌ی الگوی کاوشگری به شیوه‌ی علوم زیست شناختی
۵۵	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی کاوشگری به شیوه‌ی علوم زیست شناختی
۵۶	۴. الگوی پیش سازمان دهنده
۵۷	مراحل الگوی پیش سازمان دهنده
۵۷	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی پیش سازمان دهنده
۵۸	۵. الگوی یادسپاری
۵۸	مراحل تدریس الگوی یادسپاری
۵۹	راهکار اجرایی با استفاده از الگوی یادسپاری
۶۱	۶. الگوی بدیعه‌پردازشی
۶۲	مراحل تدریس برای خلق چیزی جدید (راهبرد اول)
۶۹	غریب را آشنا ساختن
۶۹	مراحل تدریس غریب را آشنا ساختن
۷۰	راهکار اجرایی با استفاده از غریب را آشنا ساختن
۷۵	خانواده‌ی الگوهای اجتماعی
۷۵	۱- الگوی ایفای نقش

۷۶		مراحل الگوی تدریس ایفای نقش برای ارزش‌های اجتماعی
۷۶		مثال برای مراحل الگوی تدریس ایفای نقش برای ارزش‌های اجتماعی
۸۰		محورهای اساسی در الگوی ایفای نقش
۸۱		۲. الگوی یاران در یادگیری
۸۱		مراحل الگوی یاران در یادگیری
۸۴		۳. الگوی تفحص گروهی
۸۴		مراحل الگوی تفحص گروهی
۸۵		الگوی عملی برای تدریس با الگوی تفحص گروهی
۸۷		۴. الگوی کاوشگری به شیوهی محاکم قضایی
۸۸		مراحل الگوی کاوشگری به شیوهی محاکم قضایی
۸۸		مثال برای تدریس الگوی کاوشگری به شیوهی محاکم قضایی
۸۹		خانواده الگوهای رفتاری
۸۹		۱. یگان تسلط‌یاب
۹۰		راهکار اجرایی برای یادگیری تسلط‌یاب
۹۰		۲. الگوی آموزش مستقیم
۹۱		راهکار اجرایی برای الگوی آموزش مستقیم
۹۲		۳. الگوی یادگیری تسهیل‌سازی‌ها
۹۲		مراحل الگوی تسهیل‌سازی‌ها
۹۳		۴. الگوی آموزش برنامه‌ها
۹۳		اهداف یادگیری الگوی آموزش برنامه‌ها
۹۴		نکات قابل توجه درباره‌ی آموزش برنامه‌ها
۹۵		گام‌های الگوی آموزش برنامه‌ها
۹۵		نحوه‌ی قرار گرفتن قاب‌های برنامه‌ی خطی
۹۶		نحوه‌ی قرار گرفتن قاب‌های برنامه‌ی شاخه‌ای
۹۷		نمونه‌ای از الگوی تدریس آموزش برنامه‌ی خطی
۹۸		نمونه‌ای از الگوی تدریس آموزش برنامه‌ی شاخه‌ای
۹۸		خانواده‌ی الگوهای انفرادی
۹۹		۱. الگوی غیرمستقیم
۱۰۰		گام‌های الگوی غیرمستقیم
۱۰۰		راهکار اجرایی برای الگوی غیرمستقیم
۱۰۳		۲. الگوی افزایش عزت نفس

سخنی همکاران

همکار گرام، سلام. من دلمان بارها از خود پرسیده‌ای کدام راه حل را باید برگزینیم تا فرایند یاددهی - یادگیری را به درستی مدیریت کنیم؟

از میان مجموعه فعالیت‌هایی که برای تعلیم و تربیت دانش‌آموزان انجام می‌دهیم، بیشترین سهم به مدرسین مسلم در کلاس درس اختصاص می‌یابد. تدریس موفق به معنای پرداختن به سرگذشت، بی‌پایان یادگیری در مغز دانش‌آموزان است و الگوهای تدریس، حاصل کار معلمان خلاقیت است که با درایت و خلاقیت خویش مسیر یاددهی - یادگیری را برای دانش‌آموزان، این مسافران کوچک سفر یادگیری، هموار نموده‌اند.

بی‌شک هسته‌ی اصلی فرایند تدریس ترتیب دادن محیط‌هایی است که در آن دانش‌آموزان بتوانند تعامل کنند و نحوه‌ی یادگیری خود را بررسی نمایند (جان دیویی، ۱۹۱۶). در سیستم ارزشیابی کیفی - ترمیمی، تدریس فعالیتی دو جانبه است که بین معلم و دانش‌آموز جریان دارد که یادگیری، نحوه‌ی یادگیری از اهداف آن است؛ از این رو الگوهای تدریس، توصیف‌کنندگان محیط‌های یادگیری‌اند که هر فعالیتی در این محیط‌ها بایستی به عمد و با قصد صورت پذیرد. قصد معلم از تدریس این است که دانش‌آموزان مطلبی یاد بگیرند. چنانچه معلم در این مسیر به درستی عمل نکند ضررهای جبران‌ناپذیری در روح و روان دانش‌آموزان برجای می‌گذارد.

که تا پایان عمر آن‌ها را رنج می‌دهد. در این نوشتار اطلاعات و مهارت‌های لازم به شما ارائه می‌گردد که با چراغی روشن در دست، در مسیر دانایی و توانایی قدم بردارید و مسیر یادگیری را برای فرزندان این مرز و بوم روشن نمایید. معلمان فکور پیوسته باید بکوشند راه‌های بهتر و تازه‌تری برای انجام دادن کارها پیدا کنند. برای بسیاری از معلمان، تفکر یک فرایند ضمنی و یک عنصر طبیعی در زندگی کاری روزمره است. بنابراین بر فرصت‌ها بیفزاییم تا درباره‌ی عملکردها به تفکر پرداخته شود؛ با همکاران کار کنیم و تجربه‌ها را با یکدیگر در میان بگذاریم. (R.M.Tarcs).

لازم است از حمایت و پشتیبانی جناب آقای دکتر جعفر پاشایی مدیر کل محترم آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی و جناب آقای محمدحسین شایان‌خانی معاونت محترم آموزش ابتدایی استان آذربایجان شرقی و سرکار خانم ثریا حیدری مدیر امور جمشیدی ریاست محترم گروه‌های تکنولوژی و آموزشی تبریز و تبریز و تدوین این مجموعه سهم بسزایی داشته‌اند تشکر و قدردانی نمایم.

امید است همکاران برای بهره‌رمان محترم با ارائه‌ی نظرات و پیشنهادات خود در تکمیل این مجموعه در چاپ‌های بعدی مساعدت نمایند.

پیشگفتار

تدریس فعال، تدریسی است که در آن رخدادهای آموزشی به صورت تعامل‌های علمی، عاطفی و اجتماعی با کسب اطلاعات و مهارت‌ها و توجه به فرآیند تفکر، آموزش مهارت‌های زندگی و اجتماعی اتفاق می‌افتد. آموزش با این شیوه جنبه‌ی کاربردی علوم را مدنظر قرار داده است. یعنی دانش‌آموزان در یادگیری به درجی می‌رسند تا بتوانند از یافته‌های خود در حل مسائل جدید زندگی استفاده نمایند. به عبارتی، یادگیرنده از طریق درگیر شدن در فعالیت‌ها و تجربیات متنوع یادگیری به مجموعه‌ای از دانش‌ها، مهارت‌ها و نگرش‌ها دست می‌یابد که خود در شکل‌گیری و تولید آن‌ها سهمیم بوده است. در این شیوه از آموزش یادگیری لایه‌های بالاتر حیطه‌ی شناختی اتفاق می‌افتد و چگونه آموختن بیش از انتقال حقایق و دانش‌ها اهمیت پیدا می‌کند. بنابراین می‌توان گفت در تدریس فعال:

۱. یادگیرنده منبع اصلی تحول خویشتن بوده، و یادگیری فعلیتی است که از فراگیرنده سر می‌زند و دائماً در حال تحول است. از این رو یادگیرنده، هم تجربه را تغییر می‌دهد و هم خود بر اساس تجربه تغییر می‌کند.

۲. فرآیند یادگیری در زمان انجام فعالیت دانش‌آموزان، فرآیندی خودگردان، خودفرمان، خودنظم‌جو و خود رهبر است.

۳. در روش‌های فعال تدریس، یادگیری از ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. دانش‌آموزان اغلب در سطوح بالاتر حیطه‌ی شناختی درگیر می‌شوند و اکتسابات یادگیرنده در عمق حیطه‌های عاطفی و رفتاری نیز رسوخ می‌کند. (دیوید جانسون، ۱۹۸۹) جانسون معتقد است: وقتی آنچه را که فرا می‌گیرید برای دیگری توضیح دهید یادگیری شما بسیار بیشتر از زمانی است که یادگیری فقط از طریق گوش کردن یا خواندن چیزی به تنهایی انجام می‌شود.

۴. در تدریس تعاملی، سه اصل آزادی، مسئولیت و انتخاب نقش اساسی بازی می‌کنند. (شعبانی، ۱۳۸۲)

۵. در تدریس فعال و تعاملی هدف کسب حقایق علمی از طریق تحقیق، تفکر، مباحثه و استدلال منطقی، اصلاح و تقویت درک و فهم مهارت‌های تفکر است. روش‌های تعاملی فرصت مناسبی برای یادگیرنده ایجاد می‌کنند، تا بتوانند بر تجربه‌های خود، بازتاب داشته باشند و از نتیجه، قادر شوند تا تضادهای بین فهم و درک‌های موجود را با تجربه‌های جدید، حل کنند و فهم و درک‌های بدیل را در نظر بگیرند (لانیال لاکروکس)

۶. روش‌های تدریس فعال به اصلاح و تربیت مهارت‌های همکاری و احترام به اندیشه‌های دیگران، پرورش تحریر انتقادی و تحمل اندیشه‌های مخالف، منتهی می‌گردد. دانش‌آموزان با ویژگی‌های مختلف در یک گروه کاری برای یک هدف مشترک کار می‌کنند، نسبت به یکدیگر علاقه و احترام پیدا می‌کنند. یادگیری از طریق همیاری از سویی باعث افزایش پذیرش اجتماعی افراد می‌شود و از سوی دیگر روابط دوستانه بین دانش‌آموزان را افزایش می‌دهد. (رابرت سالوین، ۱۹۹۰)

۷. یادگیری از طریق روش فعال در پرورش اعتماد به نفس دانش‌آموزان بسیار مؤثر است. دانش‌آموزان موفقیت‌ها و حمایت را در گروه تجربه

می‌کنند و زمانی که دانش‌آموزان دیگر از آن‌ها سؤال می‌پرسند و به مشارکت آن‌ها احتیاج دارند، خود را با ارزش احساس می‌کنند.

۸. هم‌کوشی به‌وجود آمده در فعالیت‌های مبتنی بر تشریک مساعی و تعامل، بیش از محیط‌های مبتنی بر رقابت و فردگرایی ایجاد انگیزش می‌کند. دانش‌آموزان در این روش‌ها به منظور رضایت درونی فعالیت می‌کنند و کمتر به مشوق‌های معلمان وابسته می‌شوند. در این راستا سیستم ارزشیابی کیفی - توصیفی نیز با هدف تبدیل محیط‌های رقابتی به محیط‌های رفاقتی، جایگزین سیستم سنتی گردیده است.

۹. مهارت‌های مهم زندگی نظیر صحبت کردن، گوش دادن، استدلال، و حل مسئله، بر طبق تجارب تعاملی، تقویت می‌شود. اگر ما معلمان برای مهارت‌های اجتماعی لازم، برای یادگیری و کار مؤثر و مفید با دیگران، ارزش‌های مثبت، باید از طریق روش‌های تعاملی این مهارت‌های اجتماعی را آموزش دهیم و انگیزه استفاده از این مهارت‌ها را ایجاد کنیم.

۱۰. معلمی که با بهره‌گیری از شیوه‌های فعال تدریس، فعالیت می‌کند منصف‌تر از معلمی است که از این شیوه‌ها استفاده نمی‌کند. دانش‌آموزان این معلم را بیشتر دوست دارند. همچنین وقتی معلم از گروه‌های همیار استفاده می‌کند اشتیاق دانش‌آموزان به مدرسه بیشتر می‌شود.

۱۱. استفاده مکرر از روش گروه‌های کوچک تأثیر مثبت عمیق بر فضای کلاس دارد؛ کلاس تبدیل به جامعه‌ای از یادگیرندگان می‌شود که به صورت فعال با هم کار می‌کنند تا دانش، صلاحیت و لذت با هم کار کردن افراد را بالا ببرند. (دیویدسون، ۱۹۹۰)

روش فعال باید فهمیدن، اختراع کردن، بازسازی کردن، حرفه‌آموزی، کارها و فعالیت‌های عملی را گسترش دهد. سیستم ارزشیابی کیفی -

توصیفی با روش‌های سنتی مانند سخنرانی و حفظ کردن مخالف است زیرا این روش‌ها معایب فراوانی دارند. در این سیستم یکی از روش‌هایی که مورد تأکید است روش کارگروهی و همکاری معلم و دانش‌آموز با هم و یا دانش‌آموزان با یکدیگر است؛ این روش‌ها در سیستم ارزشیابی کیفی - توصیفی یا ارزشیابی پیش‌برنده جایگاه ویژه‌ای دارند، زیرا می‌توانند، شخصیت عقلی فراگیران را شکوفا سازند و از طرف دیگر مستلزم ارتباط دانش‌آموزان با محیط زندگی جمعی هستند. معلمان با بهره‌گیری از روش‌های فعال تدریس، زمینه‌ی تعامل دانش‌آموزان را با محیط، با همسالان و با بزرگسالان ایجاد می‌کنند. به هر حال اگر روش‌های فعال تدریس با همه‌ی شرایط صحیح آن به کار گرفته شود منجر به پیشرفت تحصیلی، معنای ارزش‌یابی و یادگیری و نفوذ مطالب کشف شده در عمیق‌ترین سطوح یادگیری می‌شود و در نهایت باعث رشد توانایی‌های بالقوه دانش‌آموزان می‌گردد.